

кожного списку (або комбінацій об'єднаних списків), і відповідно до цього розподіляються місця. Потім ці місця заміщуються кандидатами, що значаться у цих списках, у порядку, який відповідає кількості одержаних ними голосів. Лише у разі однакової кількості голосів враховується послідовність, у якій імена кандидатів розташовано у виборчому бюлетені; таким чином, контроль за вибором окремих осіб переходить від партійних організацій до самих виборців¹.

На нашу думку, інститут панашажу суперечить самій природі проведення виборів на пропорційній основі. За ідеєю пропорційної виборчої системи, голосуючи за певну політичну партію, виборець перш за все підтримує її політичну платформу, програму, а вже потім конкретних кандидатів-членів цієї партії у списку. При панашажі ж виборець віддає перевагу в першу чергу окремим особам, які висувуються тією чи іншою партією, інколи зважаючи на особисті якості, симпатії до кандидатів, не беручи до уваги політичні ідеї, програми партій. Поширеною є думка, згідно з якою виборці, що є прибічниками однієї партії, не повинні впливати на обрання кандидатів іншої партії. Віддаючи перевагу певній партії, її програмі, виборець має повністю підтримати її на виборах.

Вважаємо за можливе розглянути перспективу вдосконалення вітчизняної системи голосування за закритими (жорсткими) списками шляхом введення деяких нових демократичних елементів, а саме — інституту преференційного голосування, що надасть виборцям змогу віддати перевагу певним кандидатам у межах партійних списків.

Надійшла до редколегії 28.12.04

¹ Див.: Лейкман Э., Ламберт Дж. Д. Исследование мажоритарной и пропорциональной избирательных систем. — М., 1958. — С. 107.

«Круглий стіл»

«Сучасний етап розвитку Української держави і права в світлі реалізації Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям»

3 березня 2005 р. на спільному засіданні кафедр теорії держави і права, історії держави і права України і зарубіжних країн, логіки Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, а також відділення теорії та історії держави і права Академії правових наук України відбулося обговорення проблем сучасного етапу розвитку Української держави і права в світлі реалізації Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям».

Засідання «круглого столу» відкрив академік АПРН України, доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи **М. Панов**. Він зазначив, що «круглий стіл» проводиться в межах пропозицій щодо проекту «Загальнодержавної програми правового забезпечення розбудови України як правової, демократичної, соціальної держави», розроблених Академією правових наук України і Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого на підставі Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям».

З науковою доповіддю «Вплив урядової програми «Назустріч людям» на сучасний розвиток Української держави і права» виступив кандидат юридичних наук, завідувач кафедри теорії держави і права доцент **В. Ткаченко**. Спочатку він дав загальну оцінку програми Уряду як важливого політичного і правового документа. При цьому було відмічено кілька її характерних рис: 1) чітке викладення тих цінностей, якими керується Уряд, — людський розвиток і гідність, права і свободи людини, рівність перед законом і солідарність, громадянське суспільство і демократія, справедливість і добро, плюралізм поглядів і інтересів, верховенство права в усіх сферах суспільного життя. При цьому дані цінності враховані при розробленні усіх розділів Програми і задекларовані як робочий інструмент у повсякденній діяльності Уряду; 2) чітка постановка завдань і визначення необхідних для їх

вирішення заходів; 3) втілення в Програмі діяльності Уряду новітніх розробок у сфері політології, соціології, юриспруденції. Зокрема, це стосується питань формування громадянського суспільства, забезпечення прав і свобод громадян, побудови демократичної, правової, соціальної держави. Це чітко відрізняє її від попередніх урядових програм; 4) взяття зобов'язання Урядом діяти лише законними шляхами при виконанні Програми. Про це свідчить відмова від використання дискреційних методів управління, застосування репресивних заходів; 5) значна увага, яка приділяється співробітництву з Верховною Радою України. Це є природним з огляду на те, що здійснення передбачених програмою заходів практично неможливо без прийняття цілого ряду нових законодавчих актів; 6) висока повага до права. Свідчення цього — бажання Уряду при виконанні взятих на себе зобов'язань діяти шляхом створення правової бази та забезпечення її реалізації.

Викладені в урядовій Програмі завдання щодо впровадження загальнолюдських цінностей, формування громадянського суспільства, побудови демократичної, правової, соціальної держави покладають на юридичну науку обов'язок проводити поглиблені дослідження саме у цих напрямках. Такі дослідження повинні, по-перше, дати наукове обґрунтування шляхів набуття нашим суспільством якості громадянського, а державою — все більшої демократичності, правового та соціального характеру; по-друге, виявити найбільш оптимальні шляхи створення такої системи державного управління, яка б відповідала європейським стандартам; по-третє, напрацювати наукові рекомендації і пропозиції законодавцю, Уряду щодо розроблення норм і принципів, покликаних захищати права і свободи людини, більш чітко визначати компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування та ін.

Доповідач відмітив важливість запланованих в урядовій Програмі заходів щодо здійснення регіональної політики. Успішне їх проведення, зокрема децентралізації та розмежування повноважень між центральними органами і органами місцевого самоврядування, розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами влади стосовно питань бюджету, власності, державної влади та механізму надання суспільних послуг та ін., багато в чому зніме питання щодо доцільності федеративного устрою України. Останнє, як правило, виникає під час проведення виборів до органів влади та органів місцевого самоврядування і використовується деякими політичними силами з популістською метою для одержання голосів виборців.

Доповідач звернув увагу присутніх на виняткову важливість положення про перетворення уряду на політичний орган. Це, безумовно, викликає необхідність внесення відповідних змін до Конституції України, закінчення розробки проекту Закону України «Про Кабінет Міністрів України». Таке завдання вимагає глибоких і тонких юридичних положень щодо напрацювання критеріїв віднесення посадових осіб до категорії політичних. Вищі посадові особи виконавчої гілки влади повинні нести політичну відповідальність за свої дії. Тому при звільненні їх з роботи за політичними мотивами не повинно дозволятися поновлення на роботі в судовому порядку. І, що дуже важливо, прихід до влади нових політичних сил не повинен супроводжуватися безпідставним звільненням з роботи звичайних державних службовців. Це привнесе в державне життя усталеність, спокій, і врешті-решт сприятиме міцності демократичного політичного режиму. Саме це дозволить вирішити поставлене урядовою Програмою завдання щодо реформування системи державної служби з огляду на принцип політичної нейтральності службовців.

Доповідач також ґрунтовно зупинився на проблемі законності. Як відомо, її зміцнення є одним із важливих заходів, що плануються Урядом у сфері правової політики. У зв'язку з цим перед теоріями права і законності виникає завдання поглибленого дослідження цього важливого суспільно-правового феномена. Особливо це стосується розуміння законності як принципу, який спрямований на організацію суспільних відносин на винятково правових підставах. Можна стверджувати, що тільки реалізація його вимог у сферах законодавчої діяльності і реалізації норм права може призвести до вирішення поставлених у Програмі завдань Уряду в правовій сфері — утвердження і реалізації прав і свобод людини, формування громадянського суспільства і побудова правової держави. Слід мати на увазі й те, що принцип законності є потужним посередником між громадянським суспільством і державою, складовою частиною правозаконності в країнах Заходу. Додержуватись принципу законності зобов'язує і висока ціна програмної заяви, що «оновлена влада знатиме свої обов'язки, працюватиме для блага всього суспільства».

Доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України **М. Цвік** виступив з доповіддю «Новий етап розвитку української держави і права». Він вважає, що рушійною силою «помаранчевої революції» стала достатньо широка коаліція правих, центристських і лівих партій, активно підтримана значною частиною населення. Вона була спрямована проти корумпованої влади, що спиралась на великий

капітал, її бюрократичної машини, незаконних обмежень демократії. Завдяки розширенню соціальної бази держави і зміні методів державного управління змінюється форма держави, з'являється новий режим, який за своєю природою є ліберально-демократичним. У процесі подальшого розвитку державної форми передбачається перетворення президентсько-парламентської республіки на парламентсько-президентську. Метою революції задекларовано форсоване створення зрілого громадянського суспільства, розбудову якісно нової європейсько орієнтованої держави. Революція продовжується і надалі через здійснення дебіюрократизації, декорупціоналізації, демократичних перетворень усередині держави, її євроінтеграції.

Держава діє на новій соціальній базі, що значно розширилася за рахунок підтримки активною частиною населення коаліції правлячих партій. Засуджуючи колишнє зрощення держави з великим бізнесом, теперішня держава проголошує намір відділити владу від бізнесу, що означає зміну самої її соціальної сутності. Великим надбанням лібералізації політичного режиму є стрибкоподібне розширення свободи слова, переконань і діяльності засобів масової інформації, що створило нові можливості для плюралізації політичного і суспільного життя.

Цікавою новелою в цій сфері є згода Президента України створити додаткові гарантії свободи слова шляхом підписання ним спеціального договору з засобами масової інформації.

В процесі демократизації задекларована необхідність повернення державного апарату до народу і кожної людини, гуманізації громадської діяльності. Ці принципи кладуться в основу докорінного оновлення усіх основних компонентів апарату влади — її структури, кадрів і принципів діяльності. Робота, що вже проведена і проводиться, дає змогу зробити висновок про злам державної машини старої влади. Цей злам втілюється в докорінних змінах системи принципів діяльності державного апарату, його структури, здійсненні кадрової революції. З'являються і ліквідуються державні органи, змінюються їх функції. Проголошено піднесення на високий рівень моральних цінностей. Безпрецедентний характер мають заходи по запобіганню і боротьбі з корупцією і хабарництвом, спрямовані на їх остаточне викорінення.

В основу перетворень, що здійснюються в державі, кладеться принцип верховенства права над державою і його панування в усій системі суспільних відносин. Наріжним каменем державної правової політики стає спрямування зусиль на забезпечення здійснення прав і свобод людини. Неузгодженості, що виникають між правом і законодавством, повинні долатися на демократичній основі шляхом подаль-

шого розвитку законодавства. Певні особливості притаманні праву революційного періоду, коли народ як суб'єкт права вбачає в ньому знаряддя свободи, що спирається на революційне розуміння справедливості. Наявність такої правосвідомості пояснює можливість виходу в період загострення політичної боротьби за рамки чинного законодавства. В процесі революційної боротьби за завоювання влади відносини, що формально забороняються чинним законодавством, можуть набувати якості правомірних. Таке становище склалося, наприклад, при блокуванні учасниками подій на Майдані вищих державних установ. Однак після революційного завоювання влади і появи можливості усунути недоліки законодавства легальним шляхом таке правило перестає діяти.

Найвагомішим здобутком помаранчевої революції є пробудження народу до активної політичної діяльності. Але це не є підставою для надмірної ідеалізації всіх дій нової влади, котра неминуче стикається з певними труднощами, дії якої мають певні недоліки. Так у зв'язку з участю значного числа бізнесменів у теперішніх управлінських структурах виникає питання щодо шляхів реалізації програмних положень про необхідність відокремлення влади від бізнесу. Виявились, на жаль, певні неузгодженості дій державних органів щодо окремих питань, не завершено чітко відмежування їх компетенції. Чималі труднощі виникли в кадрових питаннях, питаннях приватизації і деприватизації тощо. У процесі суспільного розвитку держава повинна акумулювати позитивний досвід, подолати труднощі і виправити помилки.

В своєму виступі доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України **О. Петришин** зазначив, що Програма діяльності Кабінету Міністрів чи не вперше для такого роду документа розставляє чіткі пріоритети в питаннях розвитку правової сфери життєдіяльності суспільства та держави, що є символічним для нинішнього етапу розвитку України. Виконання цих настанов сприятиме не тільки задекларована зміна філософії влади, а й рішуче оновлення правової складової відносин з приводу реалізації державної влади, що дає змогу здійснити прагматичні кроки в напрямку європейської інтеграції. Головним орієнтиром тут має стати принцип верховенства права, запровадження якого пов'язане з:

1) поглибленням усталеного для вітчизняного правознавства принципу верховенства закону шляхом адаптації фундаментальних правових чинників — конституційних положень як норм Основного Закону, міжнародних стандартів прав і свобод людини. Безперечно, суспільні стосунки у правовій державі функціонують у режимі пре-

зупинці законності, що не виключає можливості в певних складних правових ситуаціях її спростування уповноваженими на те органами судової влади задля утвердження панування права;

2) визнанням поряд з визначенням закону основною формою права множинності джерел права, що свідчить про ускладнення правової реальності, до чого спонукають прийняті нещодавно нові галузеві кодекси, діяльність вітчизняних та міжнародних судових інституцій, активізація методологічних правових досліджень у напрямку антропологізації. Однак така констатація не має на меті спричинення конфлікту джерел права, вона покликана розширити межі соціально-культурного простору правового регулювання і тому, зокрема, виключає спрощений схематичний підхід до прийняття юридичних рішень, а тому й уможлиблює інститути мирових суддів та суд присяжних;

3) особливим статусом судової влади як арбітра з питань права, передусім у відносинах між державою і громадянином, яка уповноважена приймати остаточні правові рішення. Втім, згідно з одним з класичних постулатів юриспруденції власне правом вважається лише те, що може бути захищене у суді. Тому й примусовість як іманентна ознака авторитарного типу права має поступитися гарантії судового захисту, що не зовсім одне й те саме;

4) зміною акцентів у дослідженнях правової тематики. Право є передусім породженням суспільства, тому й органи державної влади можуть діяти лише від імені закону. Відповідно правові питання мають посісти чільне місце серед різнобічної державно-правової проблематики, зокрема теорія права має передувати теорії держави, а остання, отже, набуває вигляду правової теорії держави.

Кандидат юридичних наук, доцент **С. Погребняк** зазначив, що обраний Україною стратегічний напрямок руху до європейської інтеграції, зміни форм і методів діяльності державної влади вимагають, зокрема, проведення політико-правових реформ, задекларованих у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям». Для нас є вельми корисним вивчення і врахування правового досвіду європейських правових систем, пов'язаного з утвердженням і реалізацією прав і свобод людини, формуванням громадянського суспільства і побудовою правової держави. Крім того, Україна повинна вжити заходів щодо забезпечення поступового приведення її законодавства у відповідність до законодавства Європейських співтовариств. Сприйняття європейського правового досвіду і виконання Україною зобов'язань щодо адаптації вітчизняного законодавства потребують належного наукового забезпечення. Важливу роль тут, безсумнівно, відіграє порівняль-

не правознавство, наукове і навчальне значення якого в сучасних умовах суттєво зростає.

Доповідач вважає за доцільне і наукове обговорення ідеї сприйняття українською правовою системою концепції загальних принципів права, розробленої Судом Європейських співтовариств. Прикладами таких принципів є принципи правової визначеності правових норм, законних очікувань, пропорційності, а також основні права людини. На думку доповідача, таке запозичення дозволило б надалі розвинути вчення про загальноправові принципи права. Останнє ж сприятиме вдосконаленню правотворчої і правозастосовної практики, дасть змогу подолати численні недоліки в системі юридичних актів, прискорить гармонізацію національної правової системи з правовими системами європейських держав.

Кандидат юридичних наук, доцент **І. Яковюк** у своєму виступі підкреслив, що розділ VI «Світ» Програми діяльності Уряду надає актуальності науковим розробкам, пов'язаним із дослідженнями процесів європейської інтеграції. Одна з причин такої зацікавленості полягає в тому, що саме процес європейської інтеграції, формуючи обрис сучасної Європи, став знаменням сьогодення. Безумовно, об'єднавчі тенденції проявляються і в інших регіонах світу, однак саме в Європі вони досягли найбільшої результативності, аніж будь-де, що дозволяє попередньо оцінювати виникаючі при цьому проблеми як такі, що притаманні сучасним інтеграційним процесам взагалі. Разом з тим слід зазначити, що успіхи євроінтеграції породжують чимало відкритих і дискусійних питань, які потребують свого нагального вирішення. Для загальної теорії держави і права, науки конституційного і міжнародного права це передусім питання оновлення підходів до тлумачення змісту таких усталених правових категорій, як державний суверенітет і його межі, форма та функції держави, громадянство тощо, які мають не лише наукове, а й важливе політичне значення з огляду на наміри України інтегруватися до ЄС.

Доктор історичних наук, професор **Г. Демиденко** оцінив урядову Програму як таку що є програмою якісної перебудови держави, докорінної зміни філософії влади, за якої влада повинна служити людині. Гуманістичний вимір держави — якісно новий, революційний вимір. Проте перші кроки запрограмованого не лише додають оптимізму, але й викликають деякі застереження. Так, в урядовій Програмі задекларовано застосувати прозорі умови «прийняття на роботу та просування по службі» державних службовців, залежно від їх моральних та ділових якостей. Проте поки що досвід призначення

урядовців, губернаторів не завжди відбувся за цими принципами, а президентська настанова «Не красти!» за відсутності системи громадського контролю за діяльністю центральних та місцевих органів виконавчої влади може стати слабкою втіхою для громадян.

Схвалюючи в цілому програму децентралізації та розмежування повноважень між центральними органами влади та місцевого самоврядування, доповідач виступив проти протиставлення ідей федералізму і сепаратизму, що призвело до появи характеристики федералізму як злочинної ідеї. Але ж федералізм — не сепаратизм і не загроза соборності і незалежності України. Необхідність зробити регіони України економічно і політично рентабельними, а місцеве самоврядування — міцним фундаментом державності, збалансувати соціально-економічний розвиток регіонів, враховувати і використовувати їх культурно-історичні відмінності відповідає ст. 132 Основного Закону і допускає можливість обговорення проблеми. Має рацію народний депутат України, академік П. Толочко: нічого крामольного в ідеї федералізму нема (Голос України. — 2005. — 4 бер.).

Федерацію як широко розвинене місцеве самоврядування, за якого кожен громадянин має змогу максимально повно брати участь у вирішенні державних та місцевих справ для успішного розвитку всієї держави, як форму державного устрою М. Драгоманов, М. Грушевський, І. Франко вважали оптимальною для кожної держави. Адже широкі повноваження при вирішенні місцевих проблем, надані органам самоврядування, сприяють по-перше, більш повній гарантованості та реалізації прав і свобод людини, по-друге — зміцненню держави загалом.

Кандидат юридичних наук доцент **Д. Лук'янов** відмітив, що Україна зробила значний крок на шляху побудови правової, демократичної держави, але ці зміни ще не стали невідворотними. Одним з найважливіших завдань є необхідність на законодавчому рівні більш точно визначити права та обов'язки всіх суб'єктів політичної системи. Це особливо важливо з урахуванням прийнятих змін до Конституції України. Необхідно прискорити прийняття Закону України «Про Регламент», який між іншим повинен визначати засади формування, організації діяльності та припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. Слід прискорити прийняття Закону України «Про Кабінет Міністрів України» як основного акта, що визначає структуру та засади діяльності Уряду, а також прийняти Закон України «Про політичну опозицію», який має створити правові гарантії ефективної діяльності опозиції. Значного вдосконалення потребує правовий статус політичних партій, без чого надання їм значних

важелів впливу може призвести до негативних наслідків для держави і суспільства. Запровадження цих заходів сприятиме зміцненню політичної системи, дій на основі демократичних та правових цінностей.

В своєму виступі кандидат юридичних наук, доцент **Л. Ярічевська** приділила увагу правовій політиці, основні напрямки якої пов'язані із втіленням в життя принципу справедливості. Важливе значення дії цього принципу було підкреслено в порівняльному аспекті, в якому йшлося про ті наслідки, до яких може привести нехтування цим принципом в офіційній правовій ідеології. В цьому контексті були обґрунтовані висновки щодо необхідності впровадження в українській правовій політиці тих пріоритетів, що набули значення загальнолюдських цінностей. Саме це було розглянуто як стратегічний напрямок у досягненні головного завдання правової політики України. Одночасно цей напрямок був пов'язаний із побудовою шляху до західноєвропейських співтовариств, спільною інтеграційною основою яких є така внутрішня права політика держав, що відповідає міжнародним стандартам демократичності, поваги до людської гідності, гарантованості прав людини, гласності, плюралістичності, прозорості, справедливості тощо.

Кандидат юридичних наук, доцент **О. Дашковська** відзначила, що значна частина завдань, поставлених Кабінетом Міністрів України, так чи інакше орієнтована на реалізацію принципу гендерної рівності. Доповідка зупинилась на заходах поступового переходу від антидискримінаційної політики до реального забезпечення рівних прав і рівних можливостей чоловіків і жінок.

Базовим принципом Програми діяльності Уряду є забезпечення однакових стандартів для всіх учасників правовідносин без будь-яких привілеїв або винятків. Першою чергою стоїть впровадження антидискримінаційних заходів у трудових відносинах. Другим напрямком є створення ефективного державного механізму забезпечення політики рівноправності чоловіків і жінок. Це здійснюється шляхом адміністративного регулювання та використання фінансових важелів впливу як на державні, так і на приватні організаційно-правові структури. Успішна гендерна політика Уряду є неможливою без неупередженого розгляду судовими органами позовів про порушення прав, пов'язаних з дискримінацією. Проголосивши стратегію європейського розвитку, Уряд України обрав шлях поступового впровадження загальнолюдських стандартів рівності прав, свобод і можливостей чоловіків і жінок.

Кандидат юридичних наук, асистент **І. Биля** торкнулась питань удосконалення правової ідеології, підкреслила значущість суспільної право-

вої ідеології, вихідні положення якої, на її думку, досить чітко представлені в Програмі діяльності Уряду України. Доповідачка зазначила, що ідеологія як така — це об'єктивне явище, притаманне будь-якій суспільній системі. На її думку, слід виходити з погляду, що ідея деідеологізації є абсурдною, а надмірне захоплення ідеологічним плюралізмом може призводити до теоретичної безпринципності та ідеологічної нерозбірливості. Правова ідеологія — це така система ідей, поглядів, теорій, в яких з'ясовуються необхідність права, мета, шляхи правового регулювання суспільних відносин, а також прогнозуються його наслідки. В правовій демократичній державі правова ідеологія повинна базуватися на правовій аксіології та висновках юридичної науки. Правова ідеологія: а) є ідейним джерелом правотворчої діяльності, забезпечує її єдність, адекватність стану суспільних відносин і очікуванням суспільства; б) спрямовує розвиток правової системи і опосередковано впливає на напрям розвитку інших суспільних систем; в) протистоїть перетворенню права на простий технічний засіб, яким свавільно маніпулюють під час його реалізації; г) виступає необхідним підґрунтям якісної юридичної освіти. Всі ці її якості повинні бути широко використані на теперішньому новому етапі розвитку суспільства.

На значущість професійної правосвідомості для виконання завдань, поставлених Програмою Уряду в галузі держави і права, звернули увагу здобувачі кафедри теорії держави і права **В. Мухін, О. Шепетіна**.

Кандидат юридичних наук, асистент **Г. Христова** особливо підкреслила, що урядова програма чітко зорієнтована на виконання вимог Конституції України про захист прав і законних інтересів людини. Тим часом положення ч. 3 ст. 46 Конституції України, яким визначається, що пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом, лишається невиконаним. Але ці положення так і не було реалізовано жодним Урядом. Це викликало конфліктні ситуації, що неодноразово ставало предметом судового розгляду. Відповідний досвід має бути враховано для остаточного розв'язання виникаючих питань.

Важливим є положення урядової Програми, спрямоване на всебічну підтримку та розвиток так званого «середнього» класу — «заможних вільних громадян». Саме він є соціальною базою демократії всіх розвинутих країн світу та опорою громадянського суспільства. Його розвиток є запорукою зростання матеріального добробуту громадян і внесення відповідних змін до законодавства України.

Аспірант **Д. Вовк** звернув увагу присутніх на положення Програми діяльності Уряду щодо налагодження конструктивного співробітництва

держави і релігійних організацій (у цьому аспекті, щоправда, викликає істотні зауваження ліквідація Державного комітету України у справах релігії) та неухильного дотримання принципу відокремлення держави від церкви. Це, зокрема, сприятиме подоланню негативної практики втягнення різних церков у політичне життя країни.

Аспірант **О. Пушняк** відмітив, що необхідність прийняття великої кількості законів, підзаконних нормативно-правових актів, запропонованих урядовою Програмою, ще раз вказує на актуальність питання про законодавче врегулювання часових параметрів їх дії. Для вирішення цього питання доповідач запропонував включити до проекту Закону «Про нормативно-правові акти» відповідні норми, які б детально регулювали дію нормативно-правових актів у часі.

Доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрН України, завідувач кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн **В. Гончаренко** виступив з науковим повідомленням «Законодавче забезпечення прав і інтересів національних меншин України». Він відзначив, що для належного розв'язання цієї проблеми вкрай потрібно оновити законодавство про національні меншини, що існує в Україні. При цьому обов'язково слід ретельно вивчити і врахувати практику законодавчого забезпечення прав та інтересів національних меншин, накопичену в Україні за часів Центральної Ради (1917–1918 рр.), нової економічної політики (1921–1929 рр.), в останнє десятиліття ХХ ст. Враховуючи значну актуальність для України як багатонаціональної держави функціонування виваженого законодавства з зазначеної проблематики, доцільно розробити і прийняти Кодекс прав національних меншин України.

Доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент **М. Страхов** зупинився на характеристиці юридичних гарантій прав і свобод людини. Він зазначив, що «головним завданням уряду в правовій сфері є утвердження і реалізація прав і свобод людини», встановлення чітких процесуальних норм їх захисту. Як свідчить історичний досвід, реальним забезпеченням прав і свобод людини стають юридичні гарантії, а зразком їх ефективного використання може бути Конституція УНР 1918 р. Так, відповідно до ст. 13 цієї Конституції громадянина УНР не можна було затримати без судового наказу «інакше, як на гарячому вчинку». Навіть у такому разі його слід було відпустити не пізніше як за 24 години, «якщо суд не встановить якогось способу його затримання». Охоронялась недоторканність житла і тому заборонялось без судового наказу провадити його обшук. У разі порушення в особливих випадках цієї заборони такий наказ слід було отримати протягом 48 годин (ст. 15). Без

судового наказу органам державної влади не можна було «відкривати листів» громадян та вчиняти інші подібні дії. Таким чином, основною гарантією прав людини і громадянина Конституція УНР 1918 р. визнала судову процедуру їх захисту.

Доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПРН України **В. Рум'янець** висловився з приводу концепції підготовки професійних суддів. З огляду на європейський і світовий досвід він вважає, що підготовку кандидатів на посади суддів, що призначаються вперше, мають обов'язково здійснювати тільки уповноважені на те провідні державні юридичні вищі навчальні заклади України, які мають вищий рівень акредитації (3–4 установи). Відбір кандидатів має провадитись спеціальними комісіями на конкурсній основі в два тури: 1-й тур спрямований на виявлення психологічних, інтелектуальних та ділових здібностей претендента; 2-й — на виявлення професійної придатності кандидатів. Зараховані на навчання мають бути поставлені до кадрового резерву на посаду судді у відповідному територіальному управлінні Державної судової адміністрації України. Підготовка кандидатів на посаду судді має здійснюватися за денною формою навчання протягом одного року з присвоєнням випускникам освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Навчальний процес має відбуватися на основі спеціальної освітньо-професійної програми, побудованої на засадах оптимального співвідношення теоретичної та практичної (приблизно 50 : 50) підготовки кандидата на посаду судді. Слід прирівняти державні іспити у вищих навчальних закладах, які готують кандидатів на посади суддів, до кваліфікаційних іспитів для рекомендації на посаду судді. Для цього треба формувати у відповідних вищих навчальних закладах Державні екзаменаційні комісії, склад яких максимально наблизити до складу кваліфікаційних комісій суддів. Підготовку кандидатів на посади суддів слід фінансувати з Державного бюджету України.

Актуальним питанням здійснення судової реформи був присвячений виступ кандидата юридичних наук, доцента **В. Смородинського**. Спираючись на тезу про те, що незалежна та ефективна судова влада є однією з найфундаментальніших складових кожної демократичної держави, а основним гарантом верховенства права виступає об'єктивний, неупереджений та незалежний суд, він констатував повільність та непослідовність проведення судової реформи, що є наслідком відсутності її Концепції та системних підходів. Відсутність досконалої та справедливої судової системи в Україні розглядається як негативний чинник, що унеможлиблює досягнення правової визначеності у соціальних та економічних відносинах. Доповідач торкнувся питань пов'язаних з створенням ефективного адміністративного судочинства,

ва, забезпеченням належного фінансування судової влади, запровадженням прозорої процедури добору суддів на конкурсній основі, запровадженням механізму публічного оприлюднення судових рішень, удосконаленням системи їх виконання, тощо. Судова влада зобов'язана піклуватись про кожну людину в інтересах всього народу України. Необхідним є посилення ролі відповідних державних органів та органів суддівського самоврядування у запобіганні корупції в судах, забезпечення суддям гідної заробітної плати тощо.

Кандидат юридичних наук, професор **Л. Маймескулов** зауважив, що немає об'єктивних підстав вважати проблему російської мови конфронтаційною. Російська мова в Україні — це не прибулець. Стародавні тексти Київської Русі написані російською мовою. Протягом 300 років український народ обмежено всотував культуру сотень народів, що його оточували, їхні мови, культуру Заходу і Сходу. Феномен російської й української культур не мав нічого спільного з русифікаторською політикою царату і більшовизму. Було б нерозумно очищати Україну від російської мови і культури. Тим більше, що Конституція України поряд з утвердженням української мови як національної гарантує вільний розвиток, використання і захист російської та інших мов. Треба тільки дотримуватись Конституції.

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри логіки **В. Титов** присвятив свій виступ зв'язкам між логікою і порівняльним правознавством. Сучасні глобалізаційні процеси та курс посилення інтеграційних процесів об'єктивно потребує постійного вдосконалення національної правової системи України. Одним з найважливіших засобів такого вдосконалення є порівняння правових систем. Можливі різні стратегії порівняння — від порівняння системоутворюючих теоретичних принципів та конституцій до порівняння окремих галузей права, їхніх комплексів (скажімо, цивільно-правовий, фінансово-господарський або кримінально-правовий цикли) та систем у цілому. В будь-якому разі методологічно виправданим є вивчення структур систем, підсистем та елементних блоків, що порівнюються. З логічного погляду це є завданням виявлення та порівняння притаманних кожній системі фундаментальних понять та їх визначень (які попри певне спільне концептуальне ядро зовсім не обов'язково збігаються у порівнюваних системах), а також тих класифікаційних схем, згідно з якими будуються порівнювані системи. Ця робота, яка майже не ведеться, є актуальною для сучасної правової науки і практики.

Матеріали підготував
доцент **В. Ткаченко**